

ORGANIZACIJA, BROJNO STANJE, NAČIN DJELOVANJA I RASPORED NEPRIJATELJA

ORGANIZACIJA ORUŽANIH SNAGA

Nakon sloma stare Jugoslavenske vojske aprila 1941. godine i proglašenja tzv. NDH pod neposrednim nadzorom Nijemaca (u prvo vrijeme komandanta 2. armije, a od maja mj. 1941. godine opunomoćenoga generala u Hrvatskoj Glaisea von Horstenaua), otpočelo je stvaranje oružanih snaga kvislinške tvorevine NDH: domobranstva, ustaške vojnice i oružništva (žandarmerije).

Za formiranje domobranstva i oružništva poslužilo je ljudstvo i komandni kadar iz kraljevske jugoslavenske vojske, odnosno žandarmerije, dok je za ustašku vojnici u prvo vrijeme komandni kadar uglavnom regrutiran iz redova ustaša emigranata.

Na rukovodeće položaje u domobranstvu došli su oficiri iz bivše austro-ugarske vojske, najvećim dijelom regrutirani, odnosno reaktivirani, uspostavljanjem tzv. NDH. Prema Zakonu o osnutku vojske i mornarice Države Hrvatske, koji je stupio na snagu odmah po proglašenju NDH »vojsku i mornaricu Države Hrvatske sačinjavaju svi obveznici dosadašnje vojske i mornarice kraljevine Jugoslavije: časnici, podčasnici i momčad sviju vrsta oružja, aktivni i rezervni, koji su dana 1. studenog 1918. godine bili zavičajnici u ma kojoj općini, koja je danas sastavni dio Države Hrvatske ili čiji su očevi bili toga dan zavičajnici tih općina.«¹

Zapovjedništvo cjelokupne Hrvatske kopnene vojske 18. 4. 1941. izdaje tzv. »objašnjenje«² i poziva sve rezervne i bivše aktivne oficire i podoficire, sposobne za ratnu i pomoćnu službu, da se jave i nastave službu u domobranstvu. U pozivima upućenim podoficirima isključeni su »pravoslavni i Zidovi«, dok u pozivu oficirskom rezervnom sastavu i bivšem aktivnom kadru to ne piše.

Pri Ministarstvu hrvatskog domobranstva imenovano je »Povjerenstvo« koje je rješavalo molbe za primanje u domobranstvo. Rezervni i bivši aktivni oficiri primali su upitnike (anketne listove) s raspisom i rokom do kada ih ispunjene moraju predati nadležnim vojnim referentima po općinama. Upitnik je dostavljen svim vojnim osobama bez obzira na narodnost, tako da su ih dobijali i Srbi. Na osnovi odgovora na pitanja iz upitnika »Povjerenstvo« je odlučivalo o primanju u domobranstvo na taj način što su oficiri pozivani na vojnu vježbu. U prvo vrijeme ti su pozivi bili na ograničen rok koji se stalno

¹ »Narodne novine« br. 1 od 11-IV. 1941.

² »Narodne novine« br. 5 od 18. 4. 41.

produžavao prema situaciji i potrebi, bez obzira na to da li je to netko želio. Ta praksa se održala čitavo vrijeme rata. Međutim, s razvojem ustanka učestala su prilaženja rezervnih i aktivnih domobranskih oficira na stranu NOP-a i izbjegavanje vojne obaveze raznim makinacijama i korupciju, pa se u pozivima prijetilo »priekim sudom« ili se nasilnim putem odvodilo u vojsku.

Poziv starješinskom kadru naišao je na priličan odaziv. Jedan dio profesionalnih oficira javio se jednostavno da preživi, a drugi dio iz karijerističkih razloga. Tako je već prva grupa oficira i podoficira primljena 8. maja 1941. i to:

generala	28
viših oficira	694
nižih oficira	1.704
podoficira	2.566
vojnih činovnika	594 ³

Do kraja 1941. godine primljeno je u Hrvatsko domobranstvo (kopnena vojska, zrakoplovstvo, mornarica, osim oružništva) ukupno prema slijedećem:

generala	36
viših oficira	903
nižih oficira	2.642
podoficira	5.746
vojnih činovnika	922

10.269⁴

Naoružanje i vojne instalacije potjecali su iz plijena razbijene jugoslovenske vojske (JV), koje su Nijemci jednim dijelom stavili na raspolaganje zapovjedništvu hrvatskog domobranstva. Jedan dio naoružanja okupator je odvuкао u Njemačku i preuzeo sve važnije vojne instalacije kao što su aerodromi u Zagrebu, Zemunu i Sarajevu, a Talijani lučke instalacije na jadranskoj obali i aerodrom u Mostaru.

Izdan je proglas za predaju oružja, municije, odijela i druge vojne opreme koja se zatekla kod vojnih obveznika razbijene JV i privatnih osoba⁵ i određen »krajni rok« za predaju do 24. 4. 1941. Međutim, odziv za predaju oružja i municije bio je vrlo slab, pa je poslije tri mjeseca (7. 7.) ponovo izašla »odredba o predaji oružja« s krajnjim rokom 18. 7. 1941.

Prve oružane formacije koje su se pojavile odmah po proglašenju tzv. NDH i koje su poslužile za uspostavu vlasti na teritoriju te okupatorske tvorevine bile su:

- PT bojna (formirana od ustaša povratnika),
- Seljačka zaštita (oružane formacije HSS-a, komandant Zvonko Kovačević).
- naoružane grupe tabora i logora (»divlje ustaše«),

³ »Narodne novine« br. 22 od 8. 5. 1941.

⁴ »Narodne novine« br. 22 od 20. 7. 1941.

⁵ »Narodne novine« br. 5 od 18. 4. 1941.

- dobrovoljci sveučilištarci (trolistaši),
- oružništvo.

Prema odobrenju Nijemaca, domobranstvo nije moglo biti veće od 16 pješadijskih bataljona i dva konjička diviziona – ukupne jačine 16.000 ljudi.

Četvrtog aprila 1941. formiraju se zapovjedništva Savskoga, Osječkog, Vrbaskog, Bosanskog i Jadranskog divizijskog područja. U sastav divizijskih područja bila su »Popunidbena zapovjedništva« (vojni okruži) u slijedećim centrima: Savsko divizijsko područje pokrivalo je teritorije okruga: Zagreb, Bjelovar, Karlovac i Varaždin.

Već u prvim danima ustanka takve domobranske jedinice bile su ubačene u borbu protiv NOP-a. Dijelom zbog nedovršene organizacije, slabe obučenosti i niskoga borbenog morala, a dijelom i zbog specifičnog djelovanja partizana, domobranske su jedinice od samog početka trpjele osjetne gubitke, a neke su i desetkovane.

Uzroke neuspjeha domobranskih snaga u početku rata, zarobljavanja i predaje domobrana partizanskim jedinicama, ne treba tražiti samo u činjenici da su te snage bile slabog kvaliteta i borbenog morala, nego i u činjenici da su i okupator i ustaše bili iznenađeni ne samo masovnošću i snagom napada partizanskih odreda, nego i njihovim načinom borbe, za koji nisu bili pripremljeni.

S obzirom da domobranske snage koje su formirane kao divizijska područja nisu u operativno taktičkom pogledu zadovoljile potrebe i zahtjeve okupatora, niti su po svojoj organizacijskoj strukturi, naoružanju i krajnjoj jačini odgovarale potrebi uspješnog suprotstavljanja partizanskim djelovanjima na zahtjev Nijemaca domobranstvo je potkraj 1941. reorganizirano.

Prvo naređenje o pozivanju novaka (regruta) upućeno je 2. 7. 1941. godine. Prema podacima domobranskog generala F. Dragojlova, u 1941. je godini prvo regrutiranje dalo oko 43.000 ljudi koji su nakon 6-mjesečne obuke bili određeni za formiranje četiri gorska zdruga (1942), popunu oružništva i jedan dio za ustaške vojnici.

5 naslijeđenim osobinama više žandarmerije, oružništvo je vrlo rutinirano i organizirano djelovalo od samog početka proglašenja tzv. NDH u prvom redu protiv komunista koji su izvodili sabotaže i akcije. Nakon izbijanja narodnog ustanka, oružništvo je upotrebljavano s ustaškim formacijama za čišćenje ugroženih mjesta i protiv nezaštićenog naroda i sela.

Oružničke postaje, u prvo vrijeme brojno slabe (5-15 ljudi), načičkane po mnogim mjestima željezničkim stanicama, raskršćima i si. bile su prvi i vrlo pogodni ciljevi napada partizanskih odreda.

Zapovjedništvo oružništva nalazilo se u Zagrebu. Oružništvo je bilo formirano u 4 oružničke pukovnije - I. Zagreb, II. Knin, III. Banja Luka, IV. Tuzla.

Potkraj 1941. u oružništvu je bilo 3.706 ljudi.⁶

Ustaška vojnica stvorena je od ustaša - povratnika i tzv. dobrovoljaca. Nijemci nisu ograničavali jačinu ustaških formacija kao domobranskih, jer su ih smatrali političkom organizacijom. Naprotiv, Nijemci su forsirali ustašku

⁶ »Narodne novine« br. 22-207/1941.

vojnici da se što prije organizira, davali su kvalitetnije naoružanje i opremu, imali su povjerenje u nju kao organizaciju, koja je, u stvari, stvorena po uzoru na SS odrede. Ustaše su uz pomoć Nijemaca vrlo pažljivo odabrale komandni kadar i ljudstvo. Komandni kadar regrutiran je od provjerenih ustaša – povratnika i iz redova nacionalističkih i separatistički orijentiranih sveučilištaraca (npr. »trolistaša«), a ljudstvo iz zabačenih krajeva, kao npr. vjerski fanatici i slični, zavedeni i zaostali seljaci i radnici, asocijalne osobe.

Ustaška je vojnica, zajedno s oružnicima, bila prva oružana formacija upotrijebljena protiv NOP-a. Odmah nakon proglašenja tzv. NDH, po tabo- rima i logorima organizirane su grupe ustaša (tzv. »divlje ustaše« – proizvo- ljne formacije), većinom od mještana, dobrovoljaca, koji su »na svoju ruku« »čistili« teren i »osvećivali se« ustanicima i nezaštićenom srpskom stanovniš- tvu, naročito u krajevima gdje su se izvodile sabotaze i akcije.

Uz ustaško-domobranske jedinice, Nijemci su na području Hrvatske, odnosno sjeverozapadne Hrvatske imali dijelove 718. pješadijske divizije (jačina oko 8.000 ljudi i 3.000 konja), 823, 923, 924, i 925. bataljona za osiguranje (Landes schütze) koji su bili raspoređeni duž pruga Zagreb–Banja Luka–Sarajevo, Zagreb–Sisak–Slavonski Brod i Zagreb–Sušak. Bataljoni su bili jačine 800 ljudi i formirani većinom od starijih godišta i naoružani samo lakim naoružanjem. Na granici između Hrvatske i anektiranog dijela Slovenije Nijemci su imali granične jedinice.

Mađari su u Mađimurju držali jedan bataljon i granične čete raspoređene u 18 stražarskih jedinica, nastojeći spriječiti svaki kontakt s NOP-om u Hrvatskoj.

U 1943. godini domobranstvo se ponovo reorganiziralo. Radi lakšeg komandovanja i bolje taktičke upotrebe, ukinute su divizije i od postojećih i novoformiranih jedinica po zbornim područjima formirana su 4 lovačka zdru- ga kao elastičnije formacije za borbu protiv NOVJ-a i POJ-a. Zdrugovi su jednim dijelom bili naoružani, opremljeni i obučeni u Njemačkoj. Kad su Nijemci poduzimali ofenzive na našem teritoriju svi su zdrugovi bili stavljeni pod njihovu komandu.

Tokom 1943. god. ustaške i domobranske snage u sjeverozapadnoj Hrvat- skoj pretežno su djelovale samostalno protiv naših jedinica. Ali uslijed poveća- nih borbi i naglog širenja NOB-a u sjeverozapadnoj Hrvatskoj širila se demoralizacija u domobranstvu i suradnja s narodnooslobodilačkim pokre- tom. Tako već u ljeto 1943. (7. jula) iz Jalkovca kod Varaždina artiljerijski divizion s komandantom bojnikom (majorom) Vardom Demetrom na čelu prelazi na stranu NOV i POH. Prešli su i oficiri Marko Petrović, Mirko Habdija, Josip Rukavina, Vlado Slobodjaninov i Ivica Magličić i vojnici sa 8 poljskih haubica. Taj primjer slijedi grupa (vod) konjanika iz Varaždina s poručnikom Branimirom Cikojevićem i jedna satnija domobrana (oko 150 ljudi) s cjelokupnim naoružanjem i opremom sa zastavnikom Vjekoslavom Smehom Alibabom i neke grupe koturaša (biciklista) iz Koprivnice.

Učestalije dolaženje domobrana u redove NOV i POH bilo je posljedica sve češćih uspješnih borbi naših jedinica u tom dijelu Hrvatske. Potkraj 1943. god. svi veliki gradovi sjeverno od rijeke Save na području sjeverozapadne Hrvatske, izuzev Zagreba, Bjelovara i Varaždina, bili su oslobođeni. Slobodni

teritorij Slavonije je preko Bilogore i Podravine bio isto takb spojen kao i Bilogora preko Kalnika, Gornje Rijeke, Novog Marofa s Hrvatskim zagorjem. Sve je to već tada počelo mijenjati brojni odnos između ustaških i domobranskih jedinica u korist ustaških formacija.

Prema podacima domobranskog generala Dragojlova, objavljenim nakon rata u Švicarskoj, domobranske snage su potkraj 1943. god. spale na 38.000 ljudi, dok su jedinice u sastavu ustaške vojnice narasle na 114.000 ljudi, ali te podatke ne možemo uzeti potpuno vjerodostojnim.

Na slobodnom teritoriju nikla je široka mreža NOO, organa narodne vlasti. Ustaška vlast ostala je samo u većim gradovima. Ta činjenica prinudila ih je u prvoj polovici 1943. godine na stvaranje tzv. dora (domobranska radna pukovnija) na području svakoga zbornog područja. Jedna takva pukovnija bila je u Bjelovaru. U nju su prvenstveno bili pozivani Srbi s područja sjeverozapadne Hrvatske, Slavonije i Srijema. Te su jedinice upotrijebljavane za pomoćne službe, ali da spriječe sve masovnije pristupanje NOP-u srpskog stanovništva koje od prvih pojava partizana nije krilo svoje simpatije za NOP, pokazujući spremnost sve većeg aktivnog učešća u NOB-u.

Na teritoriju tzv. NDH su u toku 1943. god. formirane i posebne policijske jedinice od ljudstva koje je izdvojeno iz domobranstva. Pukovi i bataljoni nosili su naziv »hrvatski«, ali je komandni kadar i jedan dio ljudstva bio malo njemački. Formiranje tih jedinica počelo je u julu 1943. a završilo 1944. godine. Do kraja 1943. god. stvorena su nepotpuna tri policijska puka i četiri samostalna bataljona sa sjedištima u Osijeku, Sremskim Karlovcima, Samoboru, Đakovu, Varaždinu, Virovitici i Sarajevu. Njihovo brojno stanje bilo je oko 10.000 ljudi. Sve su se te snage nalazile pod komandom višega SS policijskog vođe Kamerhofera sa sjedištem u Zagrebu. Namjena tih jedinica bila je »čišćenje« prostora i mjesta, uspostavljanje ustaške vlasti i održavanje javnog reda i poretka nakon akcija operativnih jedinica.

Novoformirana FELD komanda 1038 djelovala je u Bjelovaru. Feld komandant u tom rajonu bio je ujedno komandant zone sigurnosti okruga Bjelovar. U jednom svom izvještaju feld komandant će u vezi s prikupljanjem ljetine plastično izraziti stanje na tom području rekavši da su diverzije na prugama Bjelovar—Križevci i Križevci—Dugo Selo neprekidne. Takvo stanje natjeralo je komandanta 187. njemačke divizije da raspiše nagradu od 10.000 kuna za hvatanje diverzanata koji vrše sabotaže na prugama. Vojnicima obećava: »Onim vojnicima koji postavljanjem zasjeda omogućće da se uhvati diverzantska grupa ili koji otkriju njihovo boravište, tako da se mogu pohvatati ili uništiti njihovi učesnici, daje se specijalno odsustvo od 14 dana...«

I na području sjeverozapadne Hrvatske teritorija i 2. operativne zone NOV i POH, od druge polovice 1943. sve oružane snage tzv. NDH stavljene su u operativnom pogledu pod komandu komandanta 69. rezervnoga armijskog korpusa njemačke armije. Uslijed razmaha i širenja NOB-a ustaške i domobranske jedinice više nisu napuštale taj teritorij, jer su bile prijeko potrebne za gušenje NOP-a i sprečavanje širenja slobodnog teritorija bliže Zagrebu i vitalnim područjima zapadno i sjeverozapadno od Zagreba, gdje je njemačka okupacijska sila imala glavne pravce odstupanja svoje okupacijske armije iz Jugoslavije i s Balkana.

U proljeće 1943. god. prozapadno orijentirana buržoazija u tzv. NDH pokušala je zauzeti najvažnije položaje u oružanim snagama nadajući se da će na taj način lakše dobiti podršku reakcionarnih krugova na Zapadu i očuvati svoje pozicije u potpuno kompromitiranoj Pavelićevoj državi.

»Puč« koji je organizirala grupa ustaških i domobranskih funkcionara i oficira u ljeto 1944. s ministrima Vokićem i Lorkovićem na čelu, trebao je poslužiti tim ciljevima. Taj pokušaj grupe pripadnika ustaškog pokreta, poznatih anglofila, nije bio nikakav »puč«, nego obična politička akcija da se tzv. NDH diplomatskim putem približi saveznicima. Pavelić je također o tome bio obaviješten, a preko njega i Nijemci (von Kasche u Zagrebu). Lorković i Vokić su — usprkos njihovome čvrstom pronjemačkom opredjeljenju — uhapšeni sa znanjem von Kaschea. Ugušenje tog pokušaja prošlo je tiho. Taj momenat Nijemci su iskoristili i sve oružane snage tzv. NDH stavili pod neposrednu komandu ustaškog stana (vrhovne ustaške komande R. B.) Ministarstvo oružanih snaga ostalo je samo izvršni i administrativni organ. Potčinjavanje domobranstva okupatorskim operativnim jedinicama i štabovima, koje su Nijemci počeli provoditi još 1942., potkraj 1944. god. ostvaruju do kraja.

Polazeći od činjenice da je domobranstvo postalo sve nepouzdanije, njemačko komandovanje u Hrvatskoj dobija punu podršku ustaša za posljednju reorganizaciju domobranstva. Planom je bilo predviđeno da se od jedinica, bez obzira na to jesu li one ustaški združeni i pukovnije, formiraju divizije kao jedinstvena vojska pod imenom »Hrvatske oružane snage«. Reorganizacija i stvaranje jedinstvene vojske (ustaško-domobranskih jedinica) trebalo je ustašama pomoći da kod saveznika dobiju tretman »regularne vojske«.

Reorganizacija domobranstva u tom smislu bila je, u stvari, njegova likvidacija, koju je najposrednije ubrzao i pospješio razmah NOP-a i uspješno djelovanje Narodnooslobodilačke vojske širom Hrvatske i Jugoslavije. Deklaracija predsjednika NKOJ-a i Vrhovnog komandanta NOV i POJ Maršala Tita od 17. 8. 1944. o amnestiji pripadnika kvislinških formacija, izazvala je rasulo domobranstva tako da su cijele jedinice prelazile na stranu NOVJ ili se razilazile kućama.

O pojavi dezerterstva njemački zrakoplovni izaslanik u Zagrebu ovako izvještava 12. i 13. IX 1944:

»1) Dezertiranje pripadnika hrvatskih oružanih snaga ustanicima, zadnje vreme se znatno pojačalo. Računa se u prvoj dekadi septembra na 4.000 do 4.500 ljudi i to ne kao pojedinci, već kao formacijske jedinice. Na hrvatskoj strani ove pojave se povezuju sa raspuštenim oficirskim sastavom. Stvarni razlog biće u paničnom strahu što ga je izazvao Titov poziv da će onajko se ne bude od 15. IX dobrovoljno javio biti izveden pred partizanski sud...

2.) ... Noću od 12. na 13. IX dezertiralo je u gradu Zagrebu sa položaja teška PA baterija, uključujući komandira, 2 oficira (oko 100 ljudi); komandant divizionu sa ađutantom, vodom za vezu i vodom za instrumentalno izviđanje, koji su bili smešteni u blizini, priključili su se. Teška oruđa su ostavili, 2 laka oruđa su oštetili.«⁷

⁷ VII, tom XII, knjiga 4, dok. 131, str. 594-595.

Spomenuta jedinica samo je jedna od mnogobrojnih koje su došle u NOV i POH na području 10. korpusa, »Zagrebačkog«, NOV i POJ. Cijeni se da je samo u jedinice 32. i 33. jedinice došlo više od 2.000 domobrana, od kojih je najviše donijelo svoje lično oruđe i opremu.

Formiranje ustaško-domobranskih divizija (oko 15) bio je jedan od niza mnogobrojnih pokušaja ustaša i okupatora da zadrže pobjedonosni hod, NOP-a Jugoslavije, koji je na širokom području svojom NOV i partizanskim odredima progonio i uništavao okupatore i njegove saradnike ustaše, četnike, bijelu gardu, nedićevce, ljotićeve, baliste i druge izdajnike i ubrzavao dan pobjede.

Izbor komandanata iz redova ustaša ili domobrana provjerenih kroz borbu i čvrstu lojalnost ustaškom okretu, trebao je biti garancija da će takve jedinice biti sposobne izvršiti one ciljeve i zadatke koje su od njih očekivali njemački okupator i Pavelić. Oko 114.000 ustaša i 38.000 domobrana i 10.000 oružnika ostali su jedina oružana snaga za konačan obračun.

U toku februara i marta 1945, god. stvoreno je 5 ustaških »Zborova« od kojih su 1. i 3. pokrivali područje teritorija 10. korpusa. Prvi ustaški zbor od tri jake divizije, od kojih su 1. hrvatska udarna i 5. udarna ustaško-domobranska nastale od PTS-a i »Crne legije« (5. ustaški stajajući zdruk) s poznatim ustaškim vitezovima i generalima, ratnim zločincima Antom Moškovom i Rafaelom Bobanom, bio je od početka 1944. god. glavna udarna snaga ustaškog i njemačkog komandovanja za borbu protiv jedinica 10. korpusa u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. PTS i te divizije bile su njihove najelitnije jedinice u Hrvatskoj, a po moralu i borbenosti nije bilo boljih od njih u oružanim snagama tzv. NDH. To će najbolje pokazati i završne operacije u kojima će se te jedinice žilavo boriti pod cijenu najvećeg broja mrtvih i ranjenih. One nikad nisu bile spremne predati se do njihovog konačnog sloma kod Dravograda 1945. godine.

Kad se formirala, 1. hudiv imala je 4.277 momaka, 723 dočasnika i 215 časnika, 608 samokresa, 180 str. samokresa, 193 strojopuške, 69 bacača, 4 topa, 4.113 pušaka, 13 samovoza i 5 mot. kotur.

Uz 1. i 5. ustaško-domobranske divizije, potkraj 1944. god., na području 10. korpusa, između rijeke Save i Drave, djelovale su 1. i 2. kozačka njemačka divizija, koje su također po svojoj izvježbanosti za borbu bile prvoklasne okupatorske jedinice. U završnim borbama za oslobođenje i mnoge su druge jedinice okupatorske vojske pri odstupanju preko teritorija 10. korpusa pomagale njihovu borbu što je vidljivo iz borbenih akcija i operacija, pa još više otežavale situaciju za jedinice 10. korpusa.

RASPORED I BROJNO STANJE PO UPORIŠTIMA

Brojno stanje, raspored i naoružanje po uporištima neprijateljskih jedinica na teritoriju Korpusa — ne računajući grad Zagreb, najveći vojni centar od početka stvaranja tzv. NDH - prema izvještaju obavještajnog odsjeka štaba

10. korpusa NVJ od 1. septembra 1944. godine pov. broj 298, daje približno realnu sliku brojnog stanja i rasporeda neprijateljskih snaga. Ta slika pokazuje da je neprijatelj u sistemu obrane najvećim snagama osiguravao komunikacije i pojedina područja koja su služila kao pravci povlačenja njemačkog okupatora i njegovih suradnika i pomagača iz naše zemlje.

PTS, kasnije 1. hudiv, 5. stajaći zdrug, 187, te 1. i 2. kozačka divizija njemačke okupacijske vojske, gotovo od prvog dana postojanja 10. korpusa vode borbu protiv njegovih jedinica. Oslanjaju se na jača uporišta Bjelovar, Varaždin, Križevce, Kutinu, Ivanić-Grad i Koprivnicu kao polazne baze za brze koncentracije i ispade na slobodni teritorij. Tako su okupator i ustaše bez velikih teškoća mogli ostvarivati svoje ciljeve uznemiravanja, hapšenja, pljačke, hvatanja vojnih dezertera, jer su se njihove jedinice uvijek nalazile na dohvat slobodnog teritorija.

Kad se Crvena armija približila našim granicama (juli 1944. god.) njemački je 69. korpus ofenzivom »Rouen« počeo čistiti šire područje Kalnika da bi sjeverno od linije Zagreb—Koprivnica—Gyekenyes i dalje na zapad imao slobodnije prostore za prikupljanje okupacijskih jedinica na putu u Njemačku.

Stupanjem Crvene armije na naš teritorij kod Barcsa i Virovitice 8. 12. 1944. godine, na području 10. i 6. korpusa počele su frontalne pozicijske borbe za obranu virovitičkog mostobrana, koji je, dok je postajao, za Njemačku okupacijsk silu predstavljao nesigurnu pozadinu srijemskog fronta i slabo osiguranje desnog boka trupa u Mađarskoj. Stoga njemački okupator svim raspoloživim snagama (4—5 divizija) na našem prostoru intervenirala da ga što prije likvidira, ali to ne uspijeva bez dovlačenja snaga sa srijemskog fronta.

Ofenziva u martu 1945, izvedena pod šifrom »Sjeverni vjetar«, također je potvrdila da je neprijatelj na »Zvonimirovoj liniji«, preko Moslavine, Bjelovara i dalje prugom Bjelovar—Kloštar Podrav. na Dravu, trebalo obrambenim borbama da zadrži nadiranje JA i uspori oslobođenje naše zemlje, a okupatoru i njegovim pomagačima omogućiti da izvuku što veći broj svojih trupa prema Austriji i Njemačkoj.

Borbe vodene tada, a pogotovu u završnim operacijama za oslobođenje, nisu ostavile mjesta nikakvoj dilemi — potvrdile su takve neprijateljske težnje.

Neprijateljske snage su 1. 9. 1944. godine bile ovako raspoređene:

1. Sektor Prigorje i Zagorje

Sesvete — 371 vojnik (željeznička transportna bojna, gestapovci, žandari, avijatičari)

naoružanje: 3 l.b., 4 t.m., 23 p.m., 9 šm. i puške

Dugo Selo — 718 vojnika (Nijemci, želj. transportno, domobrani, ustaše, žandari)

naoružanje: 4 l.b., 10 t.m., 25 p.m., 27 šm., 716 pušaka, 60 bicikla, 3 kamiona, 6 rak. pišt., po 5 bombi na svakog vojnika

Zelina (Sv.Ivan Zelina) — 170 vojnika (domobrani i žandari)

naoružanje: 18 puškomitraljeza i puške

Luka — 120 ustaša sa 8 pm, 1 t.b., ostalo puške

Donja Bistra — 55 žandara s puškama.

Veliko Trgovište - dijelovi Gestapa iz Bjelovara - 150.
 naoružanje: puške i automatsko
 Oroslavlje — 280 (gestapovci, domobrani)
 naoružanje: puške i automatsko oružje
 Donja Stubica — 470 (ustaše, domobrani i žandari)
 naoružanje: 8 tanketa, puške i automatsko oružje
 Stub. Toplice — 35 ustaša
 naoružanje: 4 p.m., 1 l.b. 3 šm., puške
 Markuševac - 250 (domobrani, tenkisti)
 8 tenkova, 10 t.m., 15 p.m., 16 mitraljeza
 Granešina — 80 žandara s puškama
 Vugrovec — 30 (ustaška milicija) 2 p.m, ostalo puške
 Kašina — 115 (ustaše, milicionari, žandari)
 Donja Zelina - 120 (ustaše PTS)
 Crkvena Ves — 140 (ustaše)
 naoružanje: 3 t.m., 8 p.m., 10 šm., ostalo tal. puške
 Belovar—Moravče — 240 (ustaše)
 naoružanje: puške i automatsko oružje
 Soblinec - 40 (ustaše)
 naoružanje: puške i automatsko oružje
 Popovec — 60 (ustaše)
 naoružanje: puške i 2 p.m.
 Krapina — 360 (Gestapo, ustaše)
 naoružanje: nepoznato
 Bedekovčina - 50 (domobrani)
 naoružanje: puške i 1–2 p.m.
 Poznanovec — 60 (ustaše)
 naoružanje: 1 l.b., 3 p.m., 4 šm., puške
 Zlatar - 600 (ustale)
 naoružanje: 2 topa 75 mm, 2 topa 37 mm, 2 t.b., 2 l.b., 6 t.m., 20 p.m.
 Zlatar Bistrica — 300 (ustaše)
 naoružanje: 8 topova 150 mm, 2 t.m., 2 p.m., puške
 Marija Bistrica — 280 (ustaše, žandari, domobrani)
 naoružanje: 2 protutenkovska topa, 1 teški mitraljez, 10
 puškomitraljeza, puške
 Laz — 100 (ustaše)
 naoružanje: 2 t.m., 4 p.m., 4 šm. i puške
 Prepolno - 250 (ustaše PTS)
 naoružanje: 4 t.m., 12 p.m., 1 t.b., 3 l.b. i puške
 Lojnica — 70 (ustaše, želj. bojne)
 naoružanje 1 t.b., 1 l.b. i puške
 Komin — 32 (domobrani)
 naoružanje: 4 p.m. i puške
 Konjščina — 280 (ustaše PTS)
 naoružanje: 4 topa 75 mm, 6 t.m., 12 p. m., puške
 Hrašćina-Trgovišće — 120 (ustaše PTS)
 naoružanje: 1 top 37 mm, 1 t.b., 1 l.b., 8 p.m., 6 šm., i puške

Hum Brez. - 430 (ustaša PTS)
 naoružanje: 2 t.b, 4 l.b., 4 t.m., 8 p.m., šm. i puške

Zajezda — 240 (ustaše PTS)
 naoružanje: nepoznato

Ivanec zag. — 500 (ustaše, domobrani)
 naoružanje: nepoznato

Klanjec - 143 (Gestapo)
 Tuheljske Toplice — 300 (domobrani)
 naoružanje: nepoznato

Pregrada — 300 (domobrani)
 naoružanje: nepoznato

Vinagora — 300 (domobrani, milicija)
 naoružanje: puške i nešto automatskog

Desinić — 300 (domobrani, ustaše)
 naoružanje: puške i automatsko oružje

Hum na Sutli — 300 (domobrani i ustaše i žandari)
 naoružanje: puške i automatsko

Sv. Križ-310 (ustaše PTS)
 naoružanje: nepoznato

Lepoglava — 140 (ustaše PTS)
 naoružanje: 1 t.b., 2 l.b., 3 t.m., 4 p.m., i puške

Trakošćan — 300 (domobrani i žandari)
 naoružanje: puške i nešto automatskog

Dubok Jarak - 200 (ustaše)
 naoružanje: puške i automatsko

Guščerovac - 100 (ustaše)
 naoružanje: puške i malo automatsko

Stožnjevac — 20 (ustaše)
 naoružanje: t.m., i puške

Ukupno na sektoru 10.001 vojnik
 (ustaše, domobrani, žandari)

2.Sektor Moslavina

Prečec - 53 (Nijemci)
 naoružanje: 2 t.m., 2 l.m., puške

Bunker na Lonji kod Prečca (most) - 122 (domobrani i Nijemci)
 naoružanje: 2 t.m., 2 p.m., puške

Ivanić-Grad — 987 (ustaše, domobrani, žandari i Nijemci)
 naoružanje: 3 brdska topa, 3 t.b., 9 l.b., 9 t.m., 3 pr.av. mit., 20 p.m., 7
 šm., puške

Poljana kod Ivanić-Grada — 60 (milicija)
 naoružanje: puške

Bunker Deanovac i Sirinec — 20 (domobrani)
 naoružanje: 2 p.m. i puške

Novoselec-Križ — 435 (žandari, Nijemci, ustaše, domobrani)
 naoružanje: 2 t.b., 2 l.b., 8 t.m., 10 p.m., 15 šm., puške

- Vojni Križ — 657 (ustaše, domobrani, žandari, Nijemci)
naoružanje: 1 top 100 mm, 2 topa 75 mm, 2 topa 47 mm, 1 t.b., 3 l.b., 8 t.m., 24 p.m., 39 šm, 17 pišt., puške
- Bunker na mostu (Česma) — 39 (Nijemci i domobrani)
naoružanje: 2 t.m., 1 p.m., 1 reflektor, puške
- Ludina (stanica) — 34 (domobrani i Nijemci)
naoružanje: 2 m.t., 2 šm., 2 pišt., 20 franc, pušaka
- Popovača — 623 (Nijemci ustaše, domobrani, žandari, milicija)
naoružanje: 2 t.b., 10 l.b., 9 t.m., 24 p.m., 30 šm., 36 pišt., puške, oklopni vlak
- Krivaj—Voloder sa 3 bunkera — 26 (Nijemci, domobrani)
naoružanje: 2 t.m., 1 p.m., 1 šm., 22 puške i 1 pištolj
- Gračanica (bunker) — 36 (domobrani i Nijemci)
naoružanje: 1 t.b., 1 t.m., 2 p.m., 2 šm., 1 pišt., puške
- Tucilača (bunker između Gračanice i Repušnice) — 25 (domobrani gorskog zdruga)
naoružanje: 2 p.m., puške
- Repušnica - 40 (Nijemci, domobrani gorskog zdruga željezničke bojne)
naoružanje: 1 t.m., 3 p.m., 1 šm., puške
- Kutina — 1.260 (1. gorski zdruk, Nijemci, 187 p.d.)
naoružanje: 2 t.b., 4 l.b., 3 topa 100 mm, 2 brd. topa 75 mm, 2 prot. oklp. topa 37 mm, 14 t.m., 37 p.m., 57 š; 729 pušaka, 70 pišt.
- Goilo — 470 (gorski zdruk, 187 div.)
naoružanje: 2 topa 105 mm, 6 t.b., 12 l.b., 16 t.m., 22 p.m., 28 šm., 16 trom. pušaka, puške
- Husain - 45 (Nijemci 187. div)
naoružanje: 2 l.b., 7 p.m., 5 šm., 2 tromp. p.
- Ilova — 88 (Nijemci, 187. prva koz. div.)
naoružanje: 1 t.b., 2 l.b., 2 t.m., 12 p. m., 7 šm, 3 trom. puš.
- Zbegovača - 62 (Nijemci 187. div.)
naoružanje: 1 t.b., 1 l.b., 1 t.m., 8 p.m. 5 šm.
- Banova Jaruga - 376 (Nijemci, želj. bojna, domobrani)
naoružanje: 1 top 75 mm, 3 t.b., 6 l.b., 8 t.m., 15 l.m., 22 p.m., 18 šm., 8 trom. pušaka
- Poljana - 243 vojnika (Nijemci 187. div. i 1.gorski zdruk)
naoružanje: 2 prot. tenk. topa, za 1 top 105 mm, 1 t.b., 3 l.b., 2 t.m., 13 p.m., 15 šm.,
- Bunker-Gaj - 18 (1. gorski zdruk)
naoružanje: 2 p.m., 1 šm., puške
- Garešnica — 420 (1 gorski zdruk ustaše, Nijemci, žandari)
naoružanje: 2 topa, 2 t.b., 2 l.b., 5 t.m., 26 p.m., 30 šm., puške
- Hercegovac — 341 (1.gors. zdruk)
naoružanje: 2 topa 37 mm., 3 t.b., 4 l.b., 6 t.m., 20 p.m., 2 šoša mitraljeza, 8 šm., puške
- Božjakovina — 60 (ustaše)
naoružanje: 1 l.b., 4 p.m., 4 šm., puške.

Lonja kod Prikraja - most - 70 (posadna dom. bojna)
naoružanje: 1 l.b., 1 t.m., 6 p.m., puške.
Lonjica most - 45 (posadna dom. bojna)
naoružanje: 1 l.b., 3 p.m., ostalo puške
Črnc most - 20 (posadna dom. bojna)
naoružanje: 1 p.m., puške
Vrbovec - 190 (ustaše, želj. bojne, posadna dom. bojna)
naoružanje: 2 t.m., ? p.m., puške.

ukupno: 6.867 ljudi

3.Sektor Bilogora (Bjelovar)

Rovište — 160 (ustaše)
naoružanje: nepoznato
Bjelovar - 4.120 (žandari, Nijemci, domobrani, 4. gorski zdug)
naoružanje: 3 t.b., 20 l.b., 17 t.m., 54 p.m., 300 šm., 2 topa 100 mm sa
400 granata, 4 poljska topa 80 mm sa 1.279 granata, 2 pr. aut. topa, 9
pr.av.mitr. 2 tenka od 7 t., 1 tanketa, na aerodromu na sajmištu ima 5
aviona tipa Breguet i Fizir.
Narta - 432 (žandari, 4. gorski zdug)
naoružanje: 5 puškomitr., 5 šm., 8 t.m., 1 t.b., puške.
Gudovac — 127 (ustaše)
naoružanje: 5 p.m., 4 šm., puške
Korenovo — 150 (4.gorski zdug)
naoružanje: 4 p.m., 3 šm., puške.
Veliko Trojstvo - 220 (4. gorski zdug, žandari)
naoružanje: 1 t.b., 1 l.b., 18 p.m., 3 p.m MG 16 mm puške.

Ukupno: 5.209 ljudi

4.Sektor Podravina

Koprivnica — 1.410 (ustaše 5. stajaćeg zdruaga)
naoružanje: 2 t.b., 12 l.b., 9 t.m., 19 p.m., 2 topa 75 mm, 3 topa 37 mm
Drnje — 50 (ustaška milicija)
naoružanje: puške
Hlebine — 45 (ustaška milicija)
naoružanje: 1 p.m., ostalo puške
Novigrad Podrav. — 400 (ustaše 5. stajaćeg zdruaga)
Virje: — 500 (ustaše 5. stajaćeg zdruaga)
Đurđevac - 500 (ustaše 5. stajaćeg zdruaga)
naoružanje: 2 topa 75 mm, 2 t.b., 4 l.b., 3 t.m.
Kloštar Podrav. - 110 (ustaše 5. stajaćeg zdruaga i milicija)
naoružanje: 1 t.m., 6.p.m., puške
Pitomaca — 120 (ustaše 5. stajaćeg zdruaga)
naoružanje: puške i automatsko oružje
Delekovac — 35 (milicionari)

Ukupno 3.170 ljudi

5.Sektor Kalnika

Ludbreg - 500 (ustaše PTS-a, Crna legija)

naoružanje: 2 topa 75 mm, 2 t.b., 4 t.m., 30 p.m., puške

Varaždinske Toplice — 162 (ustaše, žandari)

naoružanje: 1 t.b., 2 l.b., 20 p.m., puške i šmajseri

Varaždin — 3.016 (domobrani, ustaše, žandari, Gestapovci)

naoružanje: 6 topova 155 mm, 8 topova 75 mm, 12 t.b., 23 l.b., 195 nešto šmajsera, ostalo puške

Novi Marof — 366 (ustaše, žandari)

naoružanje: 1 t.m., 1 top 75 mm, 2 t.b., 4 l.b., 35 p.m., šmajseri i puške

Repinac - 120 (domobrani, posadna bojna)

naoružanje: 1 t.b., 1 l.b., 2 t.m., 4 p.m., puške

Križevci — 980 (ustaše, domobrani, žandari)

naoružanje: 2 topa 100 mm, 1 top 75 mm, 4 topa 37 mm, 1 t.b., 1 l.b., 7 t.m., 30 p.m., 11 šm., puške.

ukupno: 5.144 ljudi

Raspored neprijateljskih snaga po uporištima nije se bitno mijenjao od septembra 1944. godine. Iz njega se vidi da je neprijatelj već tada imao od 30.000 do 40.000 vojnika za akcije protiv jedinica 10. korpusa. Rasporedio ih je tako da ih je mogao koncentrirati u roku od 2–3 sata iz jednog područja u drugo.

U početku borbi na virovitičkom mostobranu neprijatelj dovlači nove snage (1. kozačku konjičku, a kasnije i 2. kozačku konjičku), pa se brojno stanje kreće od 40-50.000, a u završnim operacijama je od 50 do 80.000 neprijateljskih vojnika bilo bačeno u borbe na području korpusne oblasti.

NEKE KARAKTERISTIKE DJELOVANJA NEPRIJATELJA

Uspješno ofenzivno djelovanje naših jedinica u drugoj polovici 1943. god. na čitavom prostoru sjeverozapadne Hrvatske izazvalo je neke promjene u načinu djelovanja neprijatelja u napadu i obrani. Povećana vatrena i udarna moć naših jedinica i visok moral boraca osigurali su uspjehe u borbi i stvaranje velikoga slobodnog teritorija. U tom periodu neprijatelj je bio u vojnoj i političkoj defenzivi.

U skladu s operativnim planovima njemačkog okupatora, ustaše u početku 1944. godine svojim mjerama i borbenim akcijama nastoje smanjiti oslobođeni teritorij u zagrebačkoj oblasti i osigurati komunikacije u međurječju rijeka Save i Drave radi sigurnijeg povlačenja njemačkog okupatora iz naše zemlje.

To je vrijeme kad ustaško-domobransko komandovanje nastoji neke jedinice reorganizacijom i pojačanim utjecajem ustaša u domobranstvu, osposobiti za napadne i obrambene borbe.

Radi obrane i učvršćivanja teritorija Hrvatskog zagorja i Prigorja, ustaše šire mrežu uporišta. U Zagorju su to Zlatar (najveće i najjače ustaško uporište

s većim brojem domaćih ustaša), Pregrada, Lepoglava, Zaprešić, Marija Bistrica, Krapina i niz drugih manjih uporišta. Ustaše žele osigurati stalnu kontrolu teritorija. Svakodnevno izlijeću na teren, šire obavještajnu službu na terenu i stalnim prepadima nastoje uništiti organizacije NOP-a (partijska i skojevska rukovodstva i NOO).

U taktici napada ustaše se služe najviše iznenađenjem i ubacivanjem manjih grupa u dubinu slobodnog i poluslobodnog teritorija. Napade i prepade izvode po danu i po noći. Izbjegavaju ceste i putove da bi postigli što veći efekat iznenađenja i zato se najčešće kreću kroz šume i izvan naselja.

U uporištima se utvrđuju u sistemu pozicijske obrane. Izgrađuju bunkere od zemlje, cigle i betona. Zgrade od tvrdog materijala, također, pripremaju kao otporne tačke s puškarnicama, oko njih ostavljaju bodljikavu žicu, a ponegdje na prilazima žičane i minske prepreke. U većim uporištima kao što su Bjelovar, Koprivnica, Križevci i Ludbreg, uz to, ustaše podižu bunkere i na ulicama grade rovove i zatvaraju raznim preprekama najvjerojatnije ulaze u mjesto.

U obrani imaju precizan plan artiljerijske, minobacačke i mitraljeske vatre, dobro sinhroniziran s protunapadima (primjer Koprivnice oktobra 1944. godine), dok u manjim uporištima neprijatelj ne napušta svoje utvrđene objekte, ako se iz njih može uspješno braniti.

Nakon februarske ofenzive 1944. god. ustaša na Kalnik bilo je jasno da je osnovna karakteristika njihovog djelovanja neprestana aktivnost. Jedinice PTS-a i 5 ustaškoga stajaćeg združenja svakog su dana izlazile prema slobodnom teritoriju Kalnika i Bilogore radi izviđanja, uznemiravanja i hvatanja aktivista NOP-a i vojnih obveznika. Čim bi se pojavila neka veća naša jedinica kao što su brigade i divizije na tom terenu, ustaše bi istog dana krenule, makar i snagama manjim od jedne satnije, ali najčešće jedne bojne u izviđanje. Vrlo često bi neprijatelj kombiniranim snagama po noći ili u sumrak nastojao izvršiti prepad radi rastrojavanja i dezorganizacije naših jedinica.

Nerijetko su ustaše, kao u ljeto 1944. god. u Svibovcu kod Varaždinskih Toplica, kombinacijom prepada trupa i sinhroniziranim djelovanjem pješadije pokušale iznenaditi naše štabove da unesu nered i izazovu razbijanje jedinica.

Uporišta neprijatelja u blizini naših slobodnih teritorija uvijek su bila prednost za njega, jer je tako rasporedio jedinice da okružuju slobodni teritorij i u roku od jednog sata može ih koncentrirati i započeti napad na pojedinim pravcima. Na taj način neprijatelj je često uspio iznenaditi naše jedinice kad su bile na odmoru i nisu dovoljno pažnje posvećivale osiguranju i izviđanju mogućih pravaca njegova nailaska.

Takav način djelovanja ustaša vrlo brzo je upozorio Štab Korpusa, štabove divizija i odreda da pojačanim izviđanjima u neposrednoj blizini uporišta i pravodobnim otkrivanjem pokreta neprijatelja na najbolji način osiguravaju sebe od iznenađenja. Pokazalo se da isto tako važna i efikasna mjera zaštite kraće zadržavanje jedinica u istom selu. Jedna od najefikasnijih mjera bila je premeštanje jedinica u toku jednog dana, pogotovu u sumrak ili u jutro čime su se obmanjivali neprijateljski obavještajci. Određivanje dežurnih jedinica i donošenje plana obrane za vrijeme odmora uz pojačano izviđanje, uvijek su bile dovoljno sigurne mjere zaštite od mogućih i neugodnih izne-

nađenja. Takva situacija izoštravala je budnost štabova i komandira četa, što je za posljedicu imalo razvijanje veće inicijative i stjecanje vještine borbe protiv ustaškog neprijatelja.

Na virovitičkom se mostobranu odmah u načinu djelovanja ustaša (1. hudiv i 5. ustaško-domobranska divizija) uočilo da im nisu velika iskustva za taj način borbe, iako su imali brojnu i tehničku nadmoćnost u usporedbi s nama. Dobro su poznavali teren, iako je to bila jača strana partizana 10. korpusa. Napadajući na pojedine položaje ustaše su često masovno upotreblyavale artiljeriju i minobacače za neposrednu podršku. Sto se borba više produžavala, bilo je sve očitije da i kod njih organizacija sadejstva u napadu i brzina protunapada u obrani postaje sve bolja. Potvrda te ocjene jesu povećani naši i neprijateljevi gubici.

Ustaške jedinice su sve do konačnog poraza zadržale svoju borbenost. Ni posljednjih dana borbe nisu pokazivali paniku, iako su odstupali i imali gubitke. Očito je da je dužina trajanja oslobodilačkog rata i žestina borbi na području Zagrebačkog korpusa u očima naroda potpuno razgoltila ustaše kao izdajnike hrvatskog naroda. Činjenica da su u jedinicama 10. korpusa u ogromnoj većini bili borci Hrvati, još je više raspaljivala bijes i mržnju ustaša, pa su se — iako bez perspektive da se održe — tukli do iznemoglosti. Ne može se iz tih dana navesti ni jedan primjer da su ustaše, ukoliko nisu bile dovedene u bezizlaznu situaciju, polagale oružje. Naprotiv, česte borbe prsa u prsa bile su mnogog češće pravilo, a manje izuzetak. I to govori koliko je neprijatelj svojim zločinima protiv vlastitog naroda i njegove slobode bio svjestan zaslužene kazne pa ni u danima konačnog poraza nije imao snage da bar kapitulacijom spasi više ljudskih života.

Izučavajući neprijateljsku dokumentaciju, posebno oružanih snaga tzv. NDH, došao sam do neospornog zaključka da je ona najčešće nesiguran, nepouzdan i netačan izvor podataka za ozbiljnu objektivnu i svestranu analizu historijskih zbivanja. U tim dokumentima jedino je tačno vrijeme i naziv neprijateljske jedinice koja učestvuje u borbi protiv jedinica NOV-a. Ustaše stalno i vrlo tendenciozno prikazuju kako u svakoj borbi zarobljavaju partizane ili oni prelaze na njihovu stranu. Partizanske gubitke jako povećavaju i u vezi s borbama jedinica 10. korpusa, lagali su uvećavali ih ponekad od 5 do 20 puta.

Za vrijeme borbi na virovitičkom mostobranu gotovo u svakom svom »dnevnom izvješću« ustaše navode kako »zarobljavaju« partizane, iako je za 62 dana koliko su te borbe trajale, ta brojka bila minimalna. Međutim, ustaše su i na taj način u hrvatskim selima nastojale stvoriti psihološko-političke efekte o »niskom« moralu partizana i svojoj čvrstoj »snazi« u trenutku kad su izbijanjem Crvene armije na naše granice već bili zahvaćeni panikom i kad je njemački okupator na svim frontovima odstupao.

U konačnim procjenama i analizama, borbi na području Zagrebačkog korpusa treba uvijek imati u vidu da gubici neprijatelja nisu tačno iskazani da se ne bi stvorila kriva slika o njegovim ukupnim gubicima koji su neusporedivo veći nego što on sam o sebi iskazuje. Ne smije se zaboraviti da je njegova dokumentacija 1945. i prema kraju rata bila sve slabija i netačnija. Po procjeni naših štabova najrealnije su iskazani podaci o zarobljenim i mrtvim neprija-

teljskim vojnicima na bojištu ili osvojenom uporištu. Da su gornje tvrdnje tačne, a neprijateljeva »izvješća« apsurdna, pokazat će podaci koje donosimo za period od januara 1944. g. do 8. maja 1945. godine.

Neprijateljska »dnevna izvješća« iskazuju gubitke jedinica 10. korpusa:

<i>Ljudstvo:</i>	
Mrtvih:	10.786
Ranjenih:	1.995
Zarobljenih:	1.371
Izbačenih iz stroja:	601
Svega:	14.753

<i>Oprema:</i>	
Samokres i (pištolji)	34 komada
Strojnice (automat.)	115 komada
Puške	1.497 komada
Strojopuške (puškomitraljezi)	102 komada
Teške strojnice (mitraljezi)	7 komada
Protutenkovske puške	2 komada
Protuzračne strojnice (protuavionski mitraljezi)	2 komada
Teški bacači mina	10 komada
Topovi	10 komada
Tenkovi	2 komada
Avioni	2 komada (saveznički avioni na zemlji-Grabovnica)
Puščani naboji (meci)	25.000 komada

U isto vrijeme neprijatelj u svojim dokumentima će iskazati svoje gubitke:

<i>Ljudstvo:</i>	
Mrtvih	519
Ranjenih	1.315
Zarobljenih	21
Nestalih	270
Izbačenih iz stroja	58
Svega:	2.183

Ustaška »izvješća« rijetko pokazuju gubitke okupatorskih jedinica.